
Industriële tewerkstelling in een langetermijnperspectief. Een onomkeerbare trend?

In beleidskringen wordt de laatste jaren steeds meer aandacht geschonken aan de industrie en haar rol in de creatie van welvaart. De Staten-Generaal voor de Industrie die in 2010 plaatsvond, was daar de eerste aanzet voor. Met het in 2011 opgestelde witboek voor een Nieuw Industrieel Beleid werd vervolgens een toekomstvisie voor het industrieel beleid in Vlaanderen naar voren geschoven. Dit wordt elders in de themakatern uitvoerig besproken (Larosse & Geerts, 2013). Het leek ons in deze context interessant om niet enkel vooruit te kijken, maar ook eens na te gaan welk traject de industrie de laatste decennia heeft afgelegd. In deze bijdrage hanteren we daarom langetermijnreeksen om de historiek van de industriële sectoren in kaart te brengen, waarbij we de focus leggen op de tewerkstelling. Vooreerst brengen we de industriële tewerkstellingsevolutie tijdens de voorbije vier decennia in kaart. Daarna bekijken we de actuele toestand van de Vlaamse industrie en plaatsen we deze in een Europees perspectief.

daarom de statistieken van HERMREG², die teruggaan tot 1995. In deze statistieken wordt de sectorale werkgelegenheid weergegeven als 'directe' werkgelegenheid. Dit is de werkgelegenheid die in de betreffende sectoren zelf gecreëerd wordt. Het belang van deze cijfers moet enigszins genuanceerd worden, aangezien deze geen rekening houden met de onderlinge afhankelijkheid van sectoren en de daaruit voortvloeiende 'indirecte' werkgelegenheidseffecten. In het artikel van Festrtaets & Herremans (2013) elders in dit Over.Werk-nummer wordt de indirecte werkgelegenheid in de Vlaamse industrie in kaart gebracht.

Vanwaar komen we?

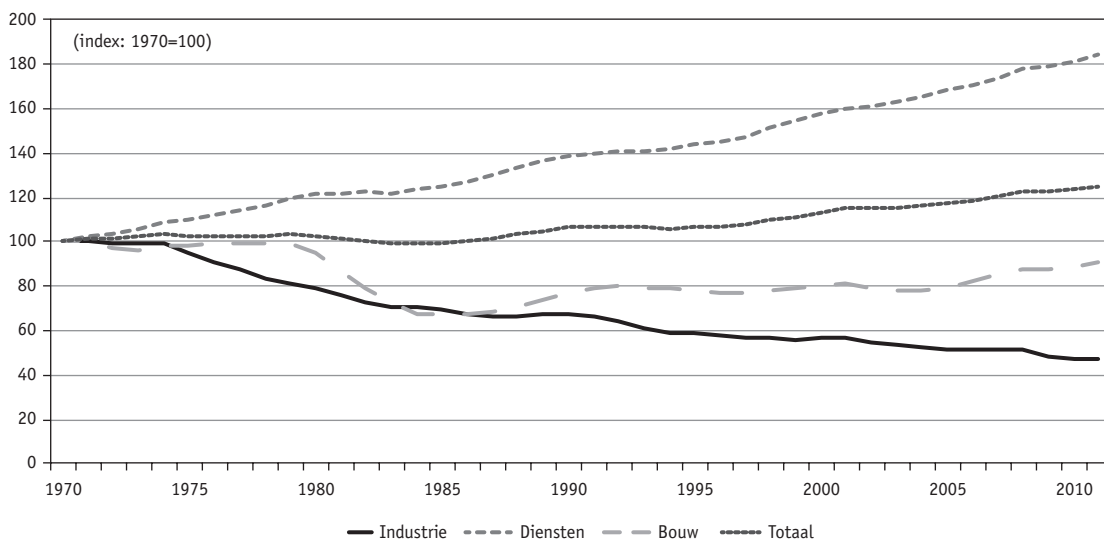
De industrie in ons land kent een lange geschiedenis. De vraag vanwaar de industrie komt, valt in deze bijdrage samen met hoe ver we in de tijd kunnen teruggaan met de werkgelegenheidscijfers op sectorniveau. Aan de hand van de geharmoniseerde reeksen van KLEMS¹, een project van de Europese Commissie, lukt dit tot 1970. Nadeel hiervan is dat deze reeksen enkel op nationaal niveau beschikbaar zijn. Voor de gewesten hanteren we

Evolutie van de industrie in België (1970-2011)

Om een idee te krijgen van hoe de industrie in ons land over de voorbije vier decennia geëvolueerd is, kunnen we dus gebruik maken van de KLEMS-reeksen. In figuur 1 bekijken we de tewerkstelling (loon-trekkenden en zelfstandigen) in drie grote sector-groepen: de industrie, de dienstensector (met private en publieke diensten) en de bouw. De totale tewerkstelling wordt eveneens als een aparte lijn meegegeven. We nemen 1970 als referentie (index = 100).

Figuur 1.

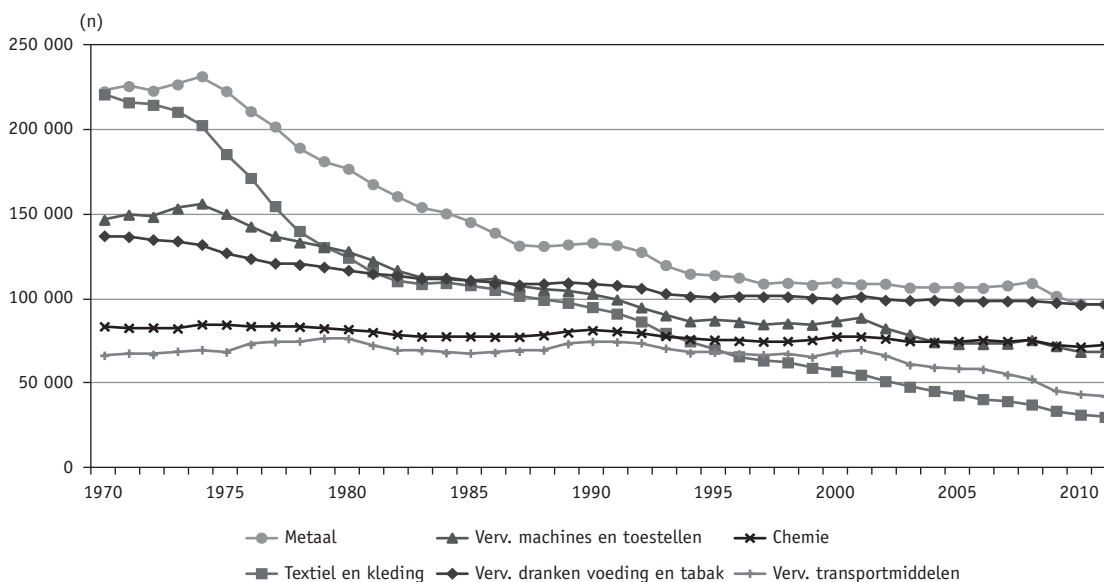
Evolutie tewerkstelling naar sectorgroep (index 1970 = 100) (België, 1970-2011)

Bron: EU KLEMS Database (Bewerking Steunpunt WSE)

Figuur 2.

Evolutie tewerkstelling in belangrijkste industriële sectoren (België, 1970-2011)

Noten:

- Metaal: NACE-sectoren 24 en 25
- Textiel en kleding: NACE-sectoren 13, 14 en 15
- Verv. machines en toestellen: NACE-sectoren 26, 27 en 28
- Verv. dranken, voeding en tabak: NACE-sectoren 10, 11 en 12
- Chemie: NACE-sectoren 19, 20 en 21
- Verv. transportmiddelen: NACE-sectoren 29 en 30

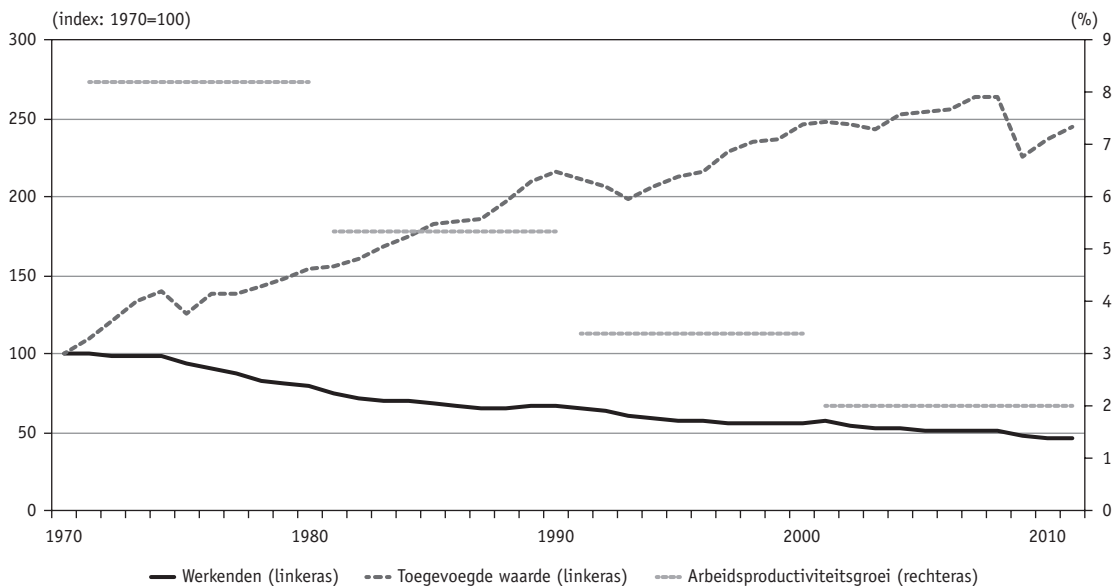
Bron: EU KLEMS Database (Bewerking Steunpunt WSE)

Zo komen de sterk uiteenlopende evoluties meteen tot uiting. Daar waar de tewerkstelling in de dienstensector er met 80% op vooruit is gegaan, is de industriële tewerkstelling ongeveer gehalveerd over de periode 1970-2011. Dit terwijl de totale tewerkstelling in België over deze periode met een goede 20% gestegen is. De industrie telde in 1970 nog 1 155 000 werkenden. In 2011 waren dat er nog maar 540 000. Het aandeel van de industrie in de totale tewerkstelling daalde zo van 31,8% in 1970 naar 11,9% in 2011. Niet alle industriële sectoren hebben evenwel hetzelfde traject afgelegd. Toch kunnen we in figuur 2 vaststellen dat er in de zes grootste industriële sectoren een daling van de tewerkstelling was. In de textielsector was de daling het meest uitgesproken. Deze stelde in 1970 nog 220 000 mensen te werk en was daarmee, samen met de metaalsector, de industriële sector met de hoogste tewerkstelling. In 2011 waren er nog maar 30 000 mensen actief in de textielsector (daling van 86,3%). De metaalsector daalde van 220 000 naar een kleine 100 000 werkenden over de periode 1970-2011 (-56,4%), al is de tewerkstelling er sinds eind jaren '90 relatief stabiel. Ook bij de vervaardiging van machines en

toestellen gingen er vele jobs verloren. Begin jaren '70 telde de sector nog zo'n 150 000 werkenden. In 2011 waren dit er nog maar 69 000 (-53,2%). In de voedingssector daalde de tewerkstelling tussen 1970 en begin jaren '90 van 137 000 naar een kleine 100 000 werkenden. Opvallend is dat de tewerkstelling er de laatste twintig jaar relatief constant bleef op dit niveau. Ook de chemische sector kan men bezwaarlijk een sector in verval noemen, al ligt de tewerkstelling er anno 2011 (72 000) wel lager dan in 1970 (84 000). Al bij al is dit qua tewerkstelling over de laatste veertig jaar een redelijke stabiele sector gebleken. Ook de automobielsector (vervaardiging van transportmiddelen) kende van 1970 tot begin jaren 2000 een relatief stabiele tewerkstelling die rond de 70 000 personen schommelde. Vanaf 2000 gingen er evenwel veel banen verloren, met als resultaat dat er in 2011 nog maar 43 000 werkenden geteld werden. Met de recente gebeurtenissen bij Ford Genk in het achterhoofd kunnen we hier nog een verdere daling verwachten in de statistieken. De stelselmatige afbouw van de tewerkstelling in de industrie hoeft niet per definitie de teloorgang van de sector te betekenen. In figuur 3 zien we

Figuur 3.

Industrie: evolutie tewerkstelling en (bruto) toegevoegde waarde (index 1970 = 100) en per decennium de gemiddelde jaarlijkse groei van de arbeidsproductiviteit (België, 1970-2011)

Noten: De evolutie van de (bruto) toegevoegde waarde wordt gemeten volgens constante prijzen.

Bron: EU KLEMS Database (Bewerking Steunpunt WSE)

immers een continue stijging van de toegevoegde waarde die binnen de industrie gecreëerd wordt, al is de groei beduidend kleiner in de laatste tien jaar en is er zelfs een terugval tijdens de financieel-economische crisis. We nemen weer 1970 als referentie (index = 100). Zo zien we dat in 2011 de toegevoegde waarde (volgens constante prijzen) in de industrie 2,5 maal groter was dan in 1970. Daarmee hield de industrie zo goed als gelijke tred met de totale economie. De textielsector is de enige industriële sector die geen stijging van toegevoegde waarde kende over de periode 1970-2011.

Die stijging van de toegevoegde waarde, in combinatie met een daling van de tewerkstelling, was enkel mogelijk dankzij een spectaculaire toename van de arbeidsproductiviteit. Tussen 1970 en 2011 werd er in totaal een verzesvoudiging van de industriële arbeidsproductiviteit gerealiseerd. Dit lag veel hoger dan de gemiddelde productiviteitswinst in de rest van de economie (stijging met factor 2,5). De industrie verwezenlijkte dit vooral door haar kapitaalintensiteit sterk te verhogen (Biatour & Kegels, 2008). In de chemie was de groei in arbeidsproductiviteit veruit het sterkst. Met eenzelfde hoeveelheid arbeid produceerde de chemie in 2011 maar liefst vijftien keer meer dan in 1970.

Figuur 3 geeft evenwel aan dat er sprake is van afnemende productiviteitswinsten over de aanschouwde periode. De horizontale lijnen (af te lezen op de rechters) geven per decennium de gemiddelde jaarlijkse groei van de arbeidsproductiviteit weer. We merken op dat de sterkste productiviteitswinsten in de jaren '70 en '80 geboekt werden en dat er sinds de jaren '90 een veel beperktere groei was. De daling van de arbeidsproductiviteitsgroei is een trend die wijst op de uitputting van het industrieel groeiemodel dat zo succesvol was na Wereldoorlog II, meer specifiek sinds de jaren '60. Onze industrie heeft bovendien maar in beperkte mate kunnen profiteren van de ICT-revolutie van de jaren '90, doordat ze zich de voorbije decennia heeft gespecialiseerd in sectoren die niet in het centrum stonden van die ICT-revolutie, zoals de chemie-, de voeding- en de automobielsector (Larosse, 2010). Wat de repercussies hiervan zijn voor de competitiviteit en concurrentiepositie van de Belgische industrie valt buiten het bestek van deze bijdrage. Hiervoor moet onder andere de loonkost ingebracht worden in de analyse en een vergelijking gemaakt worden met de omringende landen. Voor een analyse van de link tussen de loonkost,

de arbeidsproductiviteit en de competitiviteit van de Vlaamse industrie verwijzen we naar de bijdrage van Reynaerts et al. (2013) elders in dit Over.Werknummer.

Sleuwaegen & De Backer (2001) geven aan dat de productiviteitswinsten de voornaamste verklaring vormen van de geobserveerde desindustrialisatie in België. De hogere productiviteitsgroei van de industrie ten opzichte van de dienstensectoren heeft er immers toe geleid dat eenzelfde evolutie in toegevoegde waarde gerealiseerd wordt door steeds minder mensen, met een dalend aandeel van de industrie in de totale werkgelegenheid tot gevolg. De Grauwe (2003) vermeldt als verklarende factor van de desindustrialisatie ook de globalisering, die een delocalisatie van arbeidsintensieve productieactiviteiten naar lageloonlanden met zich meebracht. Een laatste oorzaak is de tendens van de industrie om zich te richten op haar kerntaken en om ondersteunende activiteiten van administratieve, logistieke of organisatorische aard af te stoten (Van Gessel-Dabekaussen, 2008).

Evolutie van de industrie in de gewesten (1995-2011)

De KLEMS-gegevens zijn niet beschikbaar voor de gewesten. Via de databank van HERMREG kunnen we voor de industrie wel consistente reeksen samenstellen die teruggaan tot 1995. In figuur 4 zetten we de evolutie van de industriële tewerkstelling en de toegevoegde waarde uit voor het Vlaams en Waals Gewest. Daarbij vallen in eerste instantie de divergerende patronen op van de tewerkstelling enerzijds en de toegevoegde waarde anderzijds. Net zoals op niveau van België zien we in de gewesten een dalende industriële tewerkstelling samengaan met een toename van de toegevoegde waarde.

We merken op dat het Vlaams Gewest van 1995 tot 2001 een relatief beperkte daling van de industriële tewerkstelling kende. Vanaf dan ging de tewerkstelling sterk omlaag, waardoor er in 2011 20% minder mensen aan het werk waren in de Vlaamse industrie dan in 1995. Dit komt neer op een verlies van 93 500 arbeidsplaatsen. Wanneer we de trajecten van de gewesten onderling vergelijken, zien we dat de Waalse industrie de laatste jaren beter standhoudt dan de Vlaamse. Mogelijk speelt hier het effect van het Waalse Marshallplan³, dat

in 2005 van start ging. Al zien we dat de relatieve verbetering van de Waalse industrie al een aantal jaren vroeger aanving. Dat is vooral duidelijk wanneer we de lijnen met betrekking tot de industriële toegevoegde waarde aanschouwen. Het valt op dat de in het Waals Gewest gecreëerde toegevoegde waarde vanaf 2002 sterker steeg dan in Vlaanderen. In het crisisjaar 2009 zien we in beide gewesten een terugval, waarbij de procentuele daling van de toegevoegde waarde groter was dan die van de tewerkstelling. De daling in productie werd immers deels opgevangen door werknemers minder uren te laten werken of hen tijdelijk werkloos te maken. Vooral in de automobiel- en metaalsector werd de noodzakelijke daling in arbeidsvolume in eerste instantie opgevangen door dergelijke maatregelen, dus zonder meteen te snoeien in het aantal arbeidsplaatsen.

Om de vergelijking van de gewesten af te sluiten, wijzen we erop dat de Waalse industrie de laatste jaren weliswaar beter standhoudt, maar dat haar aandeel in de tewerkstelling lager ligt dan in Vlaanderen. In het Vlaams Gewest is anno 2011 14,3% van de werkenden actief in de industrie (376 000

personen), in Wallonië is dat 11,4% (139 500 personen). In 1995 was dit verschil echter groter, met een aandeel van 21,2% in Vlaanderen (469 500 personen) en 15,4% in Wallonië (161 100 personen).

Waar staan we na de crisis?

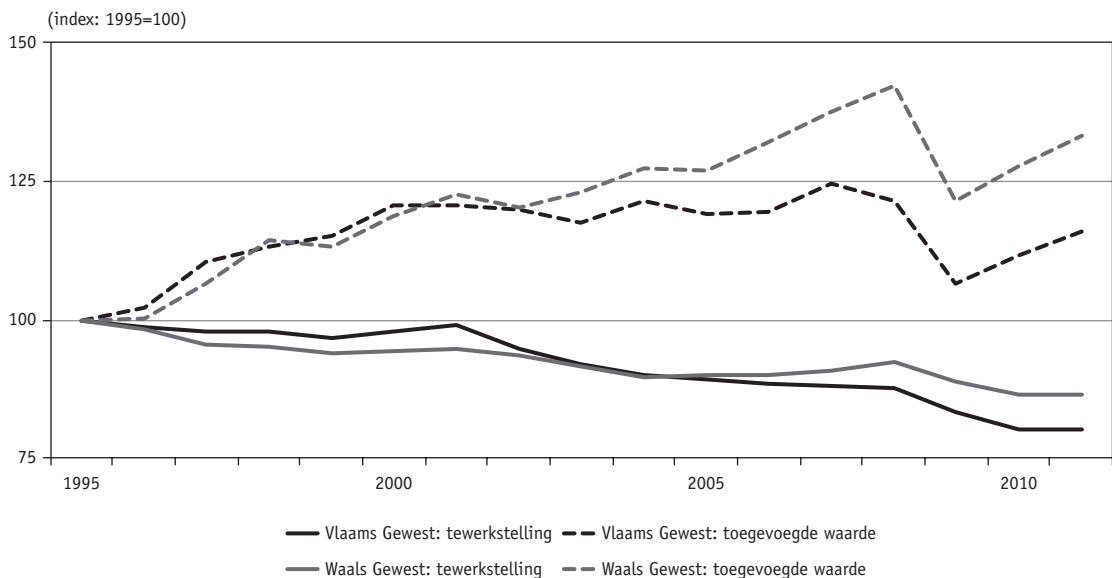
Nadat we in de vorige sectie de gewesten inbrachten, zoomen we nu verder in op het Vlaams Gewest. In eerste instantie bespreken we de sectorsamenstelling van de Vlaamse industrie en de recente evoluties hierin. Vervolgens kijken we hoe Vlaanderen zich verhoudt ten opzichte van Europa.

Recente evolutie (Vlaams Gewest 2005-2010)

Om de Vlaamse industrie in detail te bestuderen, maken we gebruik van RSZ-data. Het betreft hier dus enkel loontrekkenden, dit in tegenstelling tot de voorgaande analyses waar het ging om het totaal aantal werkenden in de industrie. Het gaat hierbij om de tewerkstelling naar werkplaats (in

Figuur 4.

Industrie: evolutie tewerkstelling en (bruto) toegevoegde waarde (index 1995 = 100) in het Vlaams en Waals Gewest (1995-2011)

Noten: De evolutie van de (bruto) toegevoegde waarde wordt gemeten volgens constante prijzen.

Bron: HERMREG (Bewerking Steunpunt WSE)

plaats van woonplaats). We tellen dus het aantal RSZ-loontrekkenden dat in het Vlaams Gewest tewerkgesteld is. In tabel 1 geven we de tewerkstelling weer van de NACE-sectoren die samen de industrie vormen. Om de recente evolutie in kaart te brengen, doen we dit zowel voor 2005 als 2010 (op het moment van de analyse waren de vereiste data

voor 2011 nog niet beschikbaar), waarbij we telkens het aandeel in de industriële en in de totale tewerkstelling meegeven. Over de periode 2005-2010 waren er een aantal herzieningen in de sectorindeling bij RSZ. Om tot een geharmoniseerde tijdreeks te komen, voerden we de nodige correcties op de brondata door.⁴

Tabel 1.

Tewerkstelling naar industriële NACE-sector van werknemers (RSZ) met werkplaats in het Vlaams Gewest (2005 en 2010)

		2005			2010			groei 2005-2010	
		(n)	% (ind)	% (tot)	(n)	% (ind)	% (tot)	(n)	(%)
10	Verv. voedingsmiddelen	56 400	14,1	3,1	55 000	15,4	2,8	-1 300	-2,4
11	Verv. dranken	6 400	1,6	0,3	6000	1,7	0,3	-500	-7,1
12	Verv. tabaksproducten	1 700	0,4	0,1	1 500	0,4	0,1	-300	-16,5
13	Verv. textiel	28 000	7,0	1,5	19 600	5,5	1,0	-8 400	-30,1
14	Verv. kleding	5 700	1,4	0,3	4 100	1,1	0,2	-1 600	-28,7
15	Verv. leer en producten van leer	1 200	0,3	0,1	800	0,2	0,0	-500	-37,8
16	Houtindustrie	7 300	1,8	0,4	6 800	1,9	0,3	-500	-7,0
17	Verv. papier en papierwaren	10 300	2,6	0,6	9 200	2,6	0,5	-1 200	-11,3
18	Drukkerijen, reproductie media	11 400	2,9	0,6	10 400	2,9	0,5	-1 000	-9,1
19	Verv. cokes en aardolieproducten	3 000	0,8	0,2	3 200	0,9	0,2	+200	+6,0
20	Verv. chemische producten	36 900	9,2	2,0	32 500	9,1	1,7	-4 400	-11,9
21	Verv. farmaceutische producten	10 100	2,5	0,6	9 200	2,6	0,5	-900	-9,1
22	Rubber- en kunststofnijverheid	19 100	4,8	1,0	18 900	5,3	1,0	-300	-1,3
23	Verv. bouwmaterialen	17 100	4,3	0,9	16 800	4,7	0,9	-400	-2,1
24	Metallurgie	20 800	5,2	1,1	18 000	5,0	0,9	-2 800	-13,4
25	Verv. metaalproducten	41 500	10,4	2,3	39 700	11,1	2,0	-1 800	-4,3
26	Verv. informatica en elektron. prod.	14 200	3,6	0,8	10 000	2,8	0,5	-4200	-29,7
27	Verv. elektrische apparatuur	12 200	3,1	0,7	10 200	2,8	0,5	-2 100	-16,8
28	Verv. werktuigen	24 100	6,0	1,3	24 000	6,7	1,2	-200	-0,7
29	Verv. motorvoertuigen	41 900	10,5	2,3	33 500	9,4	1,7	-8 300	-19,9
30	Verv. andere transportmiddelen	2 400	0,6	0,1	2 300	0,6	0,1	-100	-4,6
31	Verv. meubelen	13 600	3,4	0,7	11 200	3,1	0,6	-2 400	-17,4
32	Overige industrie	5 900	1,5	0,3	5 300	1,5	0,3	- 600	-10,6
	High-tech	24 300	6,2	1,3	19 200	5,5	1,0	-5 100	-21,1
	Medium-high-tech	117 600	30,0	6,4	102 500	29,5	5,3	-15 100	-12,8
	Medium-low-tech	101 500	25,9	5,5	96 500	27,7	4,9	-5 000	-4,9
	Low-tech	148 100	37,8	8,0	129 800	37,3	6,7	-18 300	-12,4
	Totaal industrie	391 500	100	21,3	348 000	100	17,8	-43 500	-11,1

- Noten:**
- High-tech: NACE-sectoren 21 en 26
 - Medium-high-tech: NACE-sectoren 20 en 27-30
 - Medium-low-tech: NACE-sectoren 19 en 22-25
 - Low-tech: NACE-sectoren 10-18 en 31-32

Bron: RSZ Gedecentraliseerd (Bewerking Steunpunt WSE)

We zien dat de tewerkstelling er in alle industriële sectoren op achteruit is gegaan in de periode 2005-2010, behalve bij de vervaardiging van cokes en geraffineerde aardolieproducten (NACE 19) waar er 200 jobs bij kwamen. In de krimpende sectoren kunnen er echter evengoed jobs gecreëerd zijn over deze periode. De krimp is namelijk een netosaldo van de jobcreatie en de jobdestructie in de verschillende bedrijven van de sector. Hier wordt elders in dit Over.Werk-nummer (Vandekerckhove, Struyven & Heylen, 2013) dieper op ingegaan.

Het feit dat slechts één (kleine) industriële sector aan een tewerkstellingsverlies ontsnapte, kan deels verklaard worden door de financieel-economische crisis, maar is tevens een treffende illustratie van de desindustrialisering die zich ook de laatste jaren heeft voortgezet. In totaal ging per saldo 11,1% van de (loontrekkende) industriële tewerkstelling verloren tussen 2005 en 2010 (-43 500 werknemers). Het aandeel van de industrie in de totale loontrekkende tewerkstelling bij RSZ daalde daarmee van 21,3% in 2005 tot 17,8% in 2010. Dit cijfer wijkt behoorlijk af van het aandeel op basis van de HERMREG-gegevens dat we in de vorige sectie bespraken (14,3% in 2011 voor het Vlaamse Gewest). Het lagere percentage op basis van HERMREG is te verklaren doordat deze bron groepen meetelt, zoals zelfstandigen en RSZPPO-werknemers, die amper in de industrie werken.

Tabel 1 toont voorts dat de grootste verliezen werden opgemeten in de textielsector (-8 400 werknemers) en bij de vervaardiging van motorvoertuigen (-8 300). Ook in de chemienijverheid (NACE 20) en bij de productie van informatica en elektronische producten (NACE 26) gingen er veel jobs verloren, respectievelijk 4 400 en 4 200.

Met een aandeel van 15,4% is de vervaardiging van voedingsmiddelen (NACE 10) de NACE-sector met de hoogste tewerkstelling (55 100 werknemers) binnen de industrie. Op de tweede plaats hebben we de vervaardiging van metaalproducten (NACE 25) met 39 700 werknemers of 11,1% van de industriële tewerkstelling. Daarna volgen de automobielsector (NACE 29) en de chemische nijverheid (NACE 20) met respectievelijk 9,4% en 9,1%. De aandelen in de totale tewerkstelling liggen logischerwijze veel lager. De voedingssector staat anno 2010 als grootste industriële sector slechts in voor 2,8% van de totale tewerkstelling. In 2005 was dat nog 3,1%. De daling van dit percentage is bij alle industriële sectoren een constante.

Onderaan tabel 1 hebben we de industrie opgedeeld volgens de graad van technologische intensiteit. Daartoe hebben we de door Eurostat gehanteerde indeling overgenomen (Eurostat, 2009). Die definieert vier technologische groepen op basis van de gemiddelde 'R&D-intensiteit' in de sector. Dit zijn de uitgaven voor onderzoek en ontwikkeling als percentage van de toegevoegde waarde. Volgende groepen worden onderscheiden: high-tech sectoren, medium-high-tech sectoren, medium-low-tech sectoren en ten slotte low-tech sectoren.⁵

In 2010 stonden de high-tech sectoren in voor 5,5% van de industriële tewerkstelling, wat overeenstemt met 19 200 werknemers. In 2005 was dat nog 6,2%, goed voor 24 300 werknemers. Daarmee kenden de high-tech sectoren een sterkere daling (-21,1%) dan de andere technologiegroepen, waardoor ook hun relatieve belang afnam. Ook de medium-high-tech zag haar aandeel in de industriële tewerkstelling dalen (van 30,0% naar 29,5%). Dit betekent dat het relatieve belang van de minder-technologie-intensieve sectoren toenam, al was er ook daar een daling van de tewerkstelling. Dit lijkt geen geruststellende evolutie, aangezien onze industrie zich bij voorkeur specialiseert in producten met een grotere technologische component. Hoog-technologische productie leidt immers meestal tot een hogere toegevoegde waarde en is doorgaans ook moeilijker nabootsbaar, waardoor men minder concurrentie ondervindt van de lagekostenlanden (Vergeynst, 2012). Vandecandelaere & Sleuwaege (2013) geven elders in dit Over.Werk-nummer evenwel aan dat een dergelijke analyse op niveau van de sectoren slechts een partieel beeld schetst van de werkelijkheid. Zo worden, ook binnen meer traditionele sectoren, deelmarkten en niches met een hogere toegevoegde waarde steeds belangrijker (bijvoorbeeld technisch textiel binnen de textielsector, *convenience and health food* binnen de voedingssector, *bioplastics* binnen de kunststof-fensector).

Europees perspectief

In deze sectie gaan we na hoe de Vlaamse industrie zich verhoudt ten opzichte van Europa. We baseren ons op de Labour Force Surveys (LFS), steekproefenquête naar de actieve bevolking die door Eurostat worden gecoördineerd. De Belgische (en

ook Vlaamse) tak hiervan is de steekproefenquête naar de arbeidskrachten (EAK). In navolging van Vergeynst (2012) nemen we EU-15 als referentie. Naast de EU-15 als geheel maken we een aparte vergelijking met Duitsland, daar dit land binnen de EU-15 voor 30,9% van de industriële tewerkstelling en 30,8% van de gecreëerde toegevoegde waarde in de industrie zorgt.⁶ Behalve de industriële motor van Europa is Duitsland een buurland waarmee onze producenten in concurrentie treden. Het is daarom interessant na te gaan op welke sectoren het zich vooral toelegt.

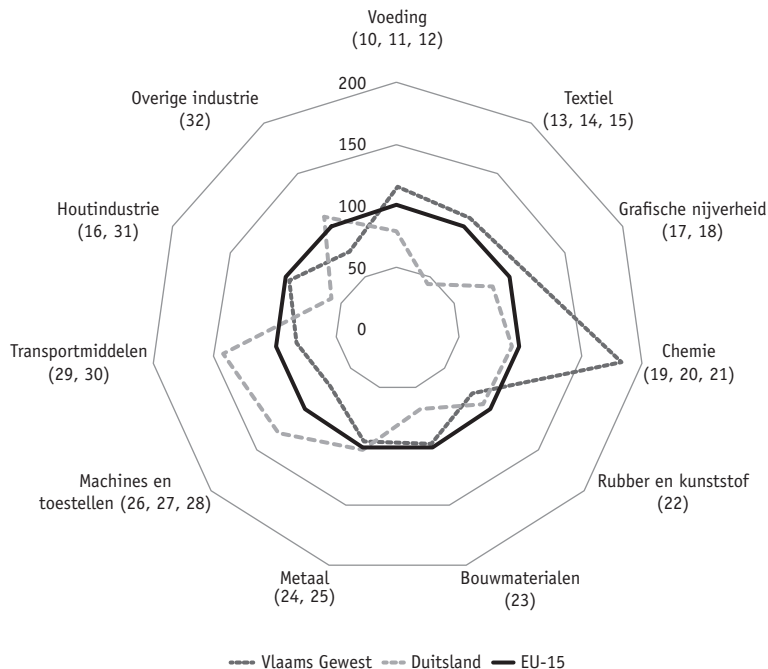
We gaan in eerste instantie na in welke sectoren de Vlaamse industrie zich op vlak van tewerkstelling – vergeleken met de EU-15 – relatief sterk concentreert. We doen dit door in figuur 5 de industrie op te delen in elf sectoren en voor elk van hen een specialisatiegraad te berekenen. De specialisatiegraad gaat uit van het relatieve belang van een sector in

de totale industriële werkgelegenheid. Het aandeel in het Vlaamse Gewest wordt daarbij vergeleken met hetzelfde aandeel in de EU-15. Zo kunnen we voor elke sector onderzoeken of haar tewerkstellingsaandeel in de totale Vlaamse industrie groter of kleiner is dan in de EU-15. In figuur 5 zetten we het aandeel voor de EU-15 voor elke sector op 100 en kijken we vervolgens in welke mate de Vlaamse sectoren van dit gemiddelde afwijken. Een waarde hoger dan 100 wijst op een sterke specialisatie. De Duitse industrie vergelijken we op dezelfde wijze met het gemiddelde voor de EU-15.

Figuur 5 toont voor Vlaanderen één grote uitschieter, namelijk de chemische nijverheid. Het aandeel dat de chemie inneemt in de totale industriële tewerkstelling is in Vlaanderen bijna dubbel zo hoog als gemiddeld in de EU-15. Dit bevestigt dat de chemie een belangrijke pijler is van onze economie. Verder zitten voeding, textiel en de grafische

Figuur 5.

Vergelijking industriële sectoraandelen tussen Vlaams Gewest, Duitsland en EU-15 aan de hand van specialisatiegraden (2011)

Noten: – Specialisatiegraad: aandeel van een sector in de industriële tewerkstelling van Vlaanderen/Duitsland ten opzichte van hetzelfde aandeel binnen de EU-15 (index: EU-15 = 100)
– De samenstellende NACE-codes worden tussen haakjes weergegeven.

Bron: Eurostat LFS, FOD Economie – Algemene Directie Statistiek en Economische Informatie – EAK (Bewerking Steunpunt WSE)

nijverheid ook boven het EU-15-gemiddelde, al is het verschil hier beperkter. Voor de textiel kan dit opmerkelijk klinken, gezien de stelselmatige tewerkstellingsafbouw die we eerder beschreven. De Vlaamse textielsector mag dan wel veel van haar tewerkstelling verloren hebben de afgelopen decennia, vergeleken met het EU-15-gemiddelde blijft het een eerder belangrijke bron van industriële tewerkstelling. Al moet deze vaststelling gezien worden in het licht van de algemene teloorgang van de textielsector in heel Europa, te wijten aan de grote concurrentie van lageloonlanden uit het Oosten.

Een vergelijking met Duitsland leert dat dit land zich in mindere mate toelegt op de sectoren waar het Vlaams Gewest zich in specialiseert. De grootste uitschieters van Duitsland zijn de transportindustrie en de vervaardiging van machines en toestellen. De textielindustrie is er dan weer veel sterker afgebouwd dan in de rest van Europa.

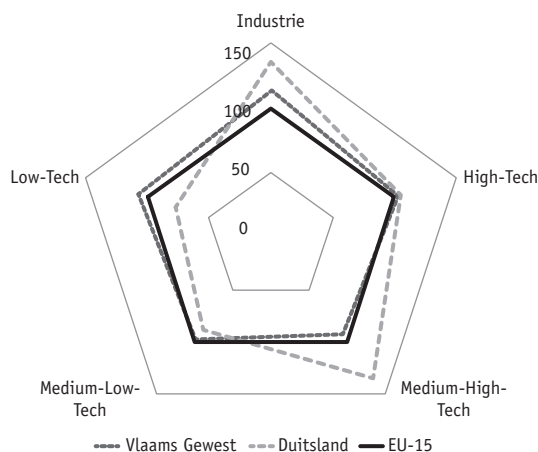
In figuur 6 gebruiken we dezelfde techniek om het globale belang en het technologisch profiel van de Vlaamse industrie te situeren ten opzichte van de EU-15 en Duitsland. In eerste instantie kijken we naar het aandeel van de industrie in de totale tewerkstelling. Vervolgens kijken we naar het technologisch profiel van die industrie volgens de indeling die we eerder in tabel 1 gebruikten.

Wat betreft het eerste aspect, zien we dat de Vlaamse economie een sterker industrieel profiel heeft (aandeel van 16,6% in de totale tewerkstelling)⁷ dan gemiddeld in de EU-15 (14,7%). Het percentage van de industrie in Duitsland (19,9%) ligt echter nog een stuk hoger. Bovendien is de Duitse industrie van een hoger technologisch niveau, wat af te leiden is uit het beduidend hogere aandeel van de medium-high-tech en het lage aandeel van de low-tech. Vlaanderen lijkt hier meer de Europese gemiddelden te volgen, zij het met een iets lager aandeel van de medium-high-tech-sector, wat gecompenseerd wordt door licht hogere aandelen voor de low- en high-tech-sectoren.

De Europese Commissie (EC, 2011) stelt vast dat in EU-landen met een competitieve en onderzoeksintensieve industriële sector de industrie ook voor een hoog aandeel van de tewerkstelling tekent. Duitsland, Finland en Zweden zijn hier voorbeelden van. Voor Duitsland observeerden we dit al in figuur 6: het gegeven dat de industriële tewerkstelling er nog een wezenlijk deel van de totale tewerkstelling inneemt, gaat er samen met het hoogtechnologisch (en dus onderzoeksintensief) karakter van de sector. België wordt qua innovatiecapaciteit dan weer bij de 'innovatievolgers' ondergebracht, al scoort ze beter dan de Europese gemiddelden.

Figuur 6.

Vergelijking aandeel industriële tewerkstelling en technologische intensiteit van industrie tussen Vlaams Gewest, Duitsland en EU-15 (2011)

Noten: We nemen EU-15 als referentie (index: EU-15 = 100)
Bron: Eurostat LFS (Bewerking Steunpunt WSE)

Slotbeschouwing

In deze bijdrage gaven we aan hoe de industrie in ons land is geëvolueerd in de voorbije decennia. De afbouw van de industriële tewerkstelling was daarbij een constante. In België halveerde de industriële tewerkstelling op veertig jaar tijd, van 1 155 000 werkenden in 1970 tot 540 000 in 2011. Ook in Vlaanderen daalde de totale industriële tewerkstelling fors de voorbije jaren, van 469 500 in 1995 naar 376 000 in 2011 (cijfers HERMREG). We zagen echter dat de in de industrie gecreëerde toegevoegde waarde een stijgend patroon kende. Dit samengaan van een dalende tewerkstelling met een stijgende toegevoegde waarde was enkel mogelijk dankzij de sterke toename van de industriële arbeidsproductiviteit. Deze productiviteitswinsten kenden evenwel een dalende trend, doordat de kapitaalsintensivering haar grenzen heeft bereikt. Om dit te doorbreken is er nood aan een meer kennis- en innovatiegedreven productiviteitsmodel. De talrijke initiatieven in het kader van het Nieuw Industrieel Beleid werken alvast in die richting. Het is wellicht weinig waarschijnlijk dat deze maatregelen op korte termijn tot een forse trendbreuk zullen leiden in de afbouw van de directe industriële tewerkstelling. Maar mogelijk kan een flankerende strategie geënt op doorgedreven investeringen in menselijk kapitaal wel de transformatie naar een duurzamere inzetbaarheid stimuleren, met nieuwe tewerkstellingskansen in de industrie zelf tot gevolg, maar ook in de dienstverlenende en ondersteunende activiteiten eromheen.

Boie Neefs

Wim Herremans

Steunpunt Werk en Sociale Economie

Noten

1. Het KLEMS-project heeft als doel het creëren van een database van maatstaven van economische groei, werkgelegenheid, kapitaalvorming en technologische verandering voor alle lidstaten van de Europese Unie vanaf 1970. De Belgische partner voor dit project is het Federaal Planbureau.
2. HERMREG is een regionaal macro-econometrisch model dat ontwikkeld werd via een samenwerking tussen de Studiedienst van de Vlaamse Regering (SVR), het Brussels Instituut voor Statistiek en Analyse (BISA), Institut Wallon de l'Évaluation, de la Prospective et de la Statistique (IWEPS) en het Federaal Planbureau (FPB).
3. Het betreft het 'Plan d'actions prioritaires pour l'avenir wallon' dat de Waalse regering in 2005 opstelde om de Waalse economie een boost te geven.
4. Het gaat om een herziening van de NACE-nomenclatuur en een sectorale verschuiving van de dienstenchequetewerkstelling.
5. Deze groepen bestaan uit NACE-sectoren. In de noot onder de tabel wordt aangegeven uit welke NACE-sectoren elk niveau is opgebouwd.
6. Cijfers afkomstig van Eurostat.
7. Het verschil met de aandelen op basis van RSZ en HERMREG (zie vorige secties) kan verklaard worden door het steekproefkarakter van LFS, terwijl het bij RSZ en HERMREG om administratieve gegevens gaat.

Bibliografie

- Biatour, B. & Kegels, C. 2008. *Growth and Productivity in Belgium*. Working Paper 17-08, Brussels: Federal Planning Bureau.
- De Grauwe, P. 2003. *De toekomst van de industrie in België*. Leuvense Economische standpunten 2003/102. Katholieke Universiteit Leuven.
- European Commission. 2011. *Innovation Union Competitiveness Report 2011*. Luxembourg: Publication Office of the European Union.
- Eurostat. 2009. *'High-technology' and 'knowledge based services' aggregations based on NACE Rev. 2*. Eurostat.
- Festraets, D. & Herremans, W. 2013. Indirecte werkgelegenheid in de Vlaamse industrie. *Over.Werk. Tijdschrift van het Steunpunt WSE*, 23 (2). Leuven: Steunpunt Werk en Sociale Economie.
- Larosse, J. 2010. Naar een nieuw industrieel beleid in Vlaanderen. *EWI-Review*, 10. Brussel: Departement Economie, Wetenschap en Innovatie, Vlaamse overheid.
- Larosse, J. & Geerts, K. 2013. Nieuw Industrieel Beleid in Vlaanderen: een stand van zaken. *Over.Werk. Tijdschrift van het Steunpunt WSE*, 23 (2). Leuven: Steunpunt Werk en Sociale Economie.
- Reynaerts, J., Baert, L., De Ruyter, S & Lecocq, C. 2013. Een analytisch raamwerk voor het concurrentievermogen van industriële sectoren. *Over.Werk. Tijdschrift van het Steunpunt WSE*, 23 (2). Leuven: Steunpunt Werk en Sociale Economie.
- Sleuwaegen, L. & De Backer, K. 2001. Desindustrialisatie in België. *Tijdschrift voor Economie en Management*, 46 (3), 293-314.

- Vandecandelaere, S. & Sleuwaegen, L. 2013. Naar een structurele transformatie van de economie: wat met de verwerkende industrie? *Over.Werk. Tijdschrift van het Steunpunt WSE*, 23 (2). Leuven: Steunpunt Werk en Sociale Economie.
- Vandekerckhove, S., Struyven, L. & Heylen, V. 2013. Heeft tewerkstelling in de industrie nog toekomst? Over de arbeidsmarktdynamiek van een noodlijdende sector. *Over.Werk. Tijdschrift van het Steunpunt WSE*, 23 (2). Leuven: Steunpunt Werk en Sociale Economie.
- Van Gessel-Dabekaussen, G. 2008. *Verwevenheid industrie en diensten: veranderingen in de samenstelling van ondernemingsgroepen*. Den Haag/Heerlen: Centraal bureau voor de Statistiek.
- Vergeynst, T. 2012. *De Vlaams open economie*. SVR-studie 2012/2. Brussel: Studiedienst van de Vlaamse Regering.